

מכון ירושלים לחקר ישראל

תכנית העבודה לשנת 2014

מבוא

בשנת 2014 יגדל היקף הפעילות של מכון ירושלים בשל חידוש פעילותו של המרכז למחקרי קיימות, במחצית שנת 2013 ובשל הקמתו של המרכז לחקר החברה החרדית לקראת סוף שנת 2013.

בשנת זו מתוכננים 28 פרויקטים: 16 באשכול ירושלים, 5 באשכול ניהול סכסוכים ויישובם, 3 במרכז לצמיחה וחדשנות 2 במרכז למחקרי קיימות ו-2 במרכז לחקר החברה החרדית. בשנת 2014 יפעלו במכון 2 פורומים של חוקרים ומעצבי מדיניות: האחד, בתחום ירושלים הגיאופוליטית והאחר בתחום החברה החרדית. תכנית מרום תמשיך להעסיק את המכון בשלל תחומיה: תיירות, תעשיית הביוטק, עיר אקדמיה והגירה. השנה תיבחן גם התפתחות תעשיית ההייטק בעיר. במסגרת התכנית יבצע המכון 16 מחקרים ממוקדים. המכון יערוך מחקר חדש ורב היקף בנושא תחזיות אוכלוסיה עבור צוות תכנית-אב לתחבורה ירושלים.

השנתון הסטטיסטי לירושלים יראה אור גם השנה וכן הפרסום הנלווה 'על נתוניך ירושלים' המנתח את תמונת המצב בעיר במגוון גדול של תחומי חיים ואת מגמות השינוי המתחוללות בה. פרסום זה יתורגם לאנגלית וגם הוא יראה אור במהלך השנה. שנתון סטטיסטי חדש הבוחן נתונים המתייחסים לחברה החרדית יראה אור גם הוא במהלך השנה, **בשיתוף עם המכון הישראלי לדמוקרטיה**.

בשנה הקרובה ימשיך המכון לעסוק בסוגיות הקשורות למזרח העיר: במחקר, בתכנון, באיסוף וניתוח נתונים, בחשיבה על המציאות הקיימת ועל חלופות עתידיות לפיתוח מזרח העיר.

יימשכו גם הפרויקטים השונים במרכז לצמיחה וחדשנות ובמרכז למחקרי הקיימות תוך פיתוח אפשרויות מחקר חדשות בתחומים אלה.

מחקר מקיף על הערים החרדיות החדשות מתוכנן להתבצע השנה במסגרת המרכז החדש לחקר החברה החרדית.

במהלך השנה עתידים לצאת לאור 19 פרסומים.

אשכול מחקרי ירושלים

תכנית מרום

ממשלת ישראל החליטה לאמץ את תכנית מרום לפיתוח הכלכלי של ירושלים בשנים 2011-2016. תחומי הפעולה העיקריים של תכנית זו, על פי החלטת הממשלה הם:

- חיזוק מעמדה של ירושלים כעיר תיירות;
- חיזוק מעמדה של ירושלים כמרכז מחקר, פיתוח ותעשייה בתחום הביו טכנולוגיה;
- צעדים משלימים לפיתוח כלכלי.

הממשלה הקציבה כ-290 מיליון לטובת התכנית. תקציבים נוספים יוקצו על ידי משרד התיירות ועיריית ירושלים ויעמדו לרשות תחום התיירות.

וועדת היגוי תלווה את הפרויקט. התכנית תבוצע על ידי הרשות לפיתוח ירושלים (הרל"י). המכון התבקש ללוות את ביצוע התכנית ביעוץ, במחקר, במעקב ובהערכה והחל בעבודתו בשנת 2012. במהלך שנת 2014 תימשך עבודת היעוץ, המחקר והערכה של המכון לפרויקט זה.

להלן הפירוט לפי התחומים:

פרק א': פיתוח התיירות

מטרת העבודה: ללוות את הפעילות בנושא תיירות על פי תכנית מרום: לייעץ, לפתח כלים למדידה, לעקוב ולהעריך בעזרתם את הפעולות והתוצאות בתחום ולסייע למקבלי ההחלטות לקדם את ענף התיירות בעיר על היבטיו השונים.

דרכי הפעולה: צוות הערכה ויעוץ, של מומחים בתחומי הערכה, תיירות, כלכלה, חברה ותכנון יעמוד לרשות התכנית. הצוות ילווה את מערך פיתוח ענף התיירות ברשות לפיתוח ירושלים (הרל"י). העבודה תתמקד בהערכת הפעולות בנושאים שונים, תוך סיוע בבניית אסטרטגיה כללית לפיתוח ענף התיירות בעיר. המכון יעריך באמצעות קריטריונים כמותיים ואיכותניים את מידת ההצלחה של התכניות לפיתוח הענף בעיר. הליווי יתמקד ביעוץ שוטף, במעקב מדידה והערכה ובמחקר מלווה בהתאם לצרכים. השנה נעסוק בנושא החסמים בבניית בתי מלון ומימנם; בשווקים חדשים; בתיירות במטרופולין ירושלים, לרבות בית לחם ובהשלמת הנושאים בהם עסקנו בשנת 2013 כגון: סקר אתרים, סקר תיירים בבתי מלון, תיירות חד יומית לעיר ובחינת השפעתם של כלי המדיניות שהופעלו באמצעות התכנית ועוד. השנה יבוצעו המחקרים הבאים:

1. דוח שנתי בנושא 'מצב תיירות' על בסיס התבחינים שהוגדרו וכן על סמך סקר תיירות נכנסת, עיבוד נתונים ועדכון נתוני הלמ"ס;
2. המשך סקר שדה בנושא התיירים;
3. המשך סקר שדה אתרי תיירות. מיפוי וניתוח איכותי וכמותי של אתרי התיירות בעיר ושל מתחמי תיירות, פריסתם הפיזית, קיבולתם, שילובם במסלולים, מידת הופעתם באינטרנט ובדרכי פרסום אחרים, שילוט, רמת תחזוקה וניקיון, דרכי שיווק, הנגישות אליהם, מידע בשפות שונות וכו'.
4. סקר שדה ומיפוי GIS.
5. העמקת המחקר והמלצות לפעולה בתחום תיירות חד-יומית בירושלים צוות המחקר: ישראל קמחי, ד"ר מאיה חושן, ליאור רגב

פרק ב': פיתוח תעשיית הביוטכנולוגיה

מטרת העבודה: ליווי הפעילות לקידום תעשיית הביוטכנולוגיה בירושלים על בסיס תכניות העבודה והיעדים שהוצבו ע"י ביו-ירושלים במסגרת תכנית מרום.

דרכי הפעולה: ליווי, ייעוץ, מעקב וההערכה של תכניות לקידום אשכולות ביוטכנולוגיים. צוות המכון ילווה את מנהלי התכנית בהרל"י ביישום התכנית. הצוות יבצע מיפוי של הפעילות הקיימת, יסייע בפיתוח אסטרטגיות לפעילות בתחום ויבצע מעקב והערכה תקופתיים. כמו כן יבוצעו מחקרים ממוקדים שיהוו תשתית לפעולות לקידום התחום.

במהלך שנת 2014 יבוצעו המחקרים הבאים:

1. הרחבת המחקר לבחינת שיקולי המיקום לתעשיית ההייטק בירושלים;
2. ניסוח אינדיקטורים למעקב אחר התפתחות תעשיית ההייטק בעיר;
3. בחינת הגורמים למחסור בכוח אדם מיומן לתעשיית הביוטק בירושלים;
4. פוטנציאל החיבור בין מדיניות לקידום ה-Medical Devices ובין מדיניות לקידום תחום העיצוב התעשייתי בירושלים.

צוות המחקר: ד"ר דן קאופמן, ימית נפתלי

פרק ג': ליווי, ייעוץ, מעקב, מחקר והערכה של קידום הפעילות האקדמית בעיר – פרויקט "עיר. אקדמיה"

המטרות של מיזם "עיר. אקדמיה" הם להפוך את מוסדות האקדמיה בירושלים לאבן שואבת של משיכת סטודנטים לעיר. הכלים שנקטו היו העצמת חווית הלימוד בירושלים תוך מינוף השפעתה הכלכלית של הפעילות האקדמית על העיר ושיתוף פעולה בין המוסדות השונים להשכלה גבוהה בירושלים. פעילות הערכה המוצעת כאן נועדה לסייע לקובעי המדיניות לבחון את השפעותיו והישגיו של המיזם על מדדים כמותיים ואיכותניים שונים, כפי שנקבעו במסגרת תכנית מרום וכפועל יוצא לטייב את פעילותה לאורך זמן.

דרכי הפעולה: צוות ליווי, הערכה וייעוץ מלווה את פעילות עיר. אקדמיה. הצוות ייעץ למנהלי התכנית, יבצע מעקב אחרי פעילותה ויעריך את הישגיה. בשנת 2014 יבוצעו, עבור הפרויקט, המחקרים הבאים:

1. דוח מצב אקדמיה 2014 על בסיס האינדיקטורים שהוגדרו ועל פי נתוני הלמ"ס;
2. הערכת תוכנית 'עושים שכונה';
3. הערכת נוהל תלמידי חו"ל;
4. תחזית ביקוש להשכלה גבוהה בירושלים לשנת 2020;
5. סקר סטודנטים בוגרים;
6. העסקת סטודנטים בחברות עילית (נוהל העסקת סטודנט).

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, ליאור רגב, יאיר אסף-שפירא

פרק ד': הגירה לירושלים וממנה

מאז תחילת שנות התשעים מתאפיינת ירושלים במאזן הגירה שלילי (מספר המהגרים מהעיר ליישובים אחרים בארץ גבוה ממספר המהגרים אל ירושלים מיישובים אחרים בארץ). לתופעה זו השלכות כבדות משקל על העיר.

במסגרת תכנית מרום, נערך מחקר הגירה שבדק את מאפייני המהגרים מירושלים ואת מאפייני הנכנסים לירושלים בהגירה בין יישובית ואת הסיבות להגירה הן של העוזבים והן של הנכנסים. בימים אלה מתבצע סקר המופנה למדגם של משקי בית יהודים, הן בקרב העוזבים והנכנסים והן בקבוצות מיקוד. המחקר בעיצומו והוא עתיד להסתיים בשנת 2014.

צוות המחקר: מיכל קורח, ד"ר מאיה חושן, ישראל קמחי

שנתון סטטיסטי לירושלים

מדי שנה מפרסם המכון שנתון סטטיסטי על העיר. השנתון מכיל כ-200 לוחות וגרפים ובהם נתונים עדכניים על: שטח, אקלים, אוכלוסייה, הגירה, רמת חיים, עבודה, תעשייה, שירותים, בינוי, תחבורה, תיירות, חינוך, תרבות וספורט, בריאות, רווחה, תקשורת, סדר ציבורי, דת, תקציב עירוני ועוד.

בשנת 2014 יצא לאור השנתון ה-28 במספר.

צוות השנתון - ערכת ראשית: ד"ר מאיה חושן, עורך גרפי: יאיר אסף-שפירא; ענבל שמעון; יעל ישראלי

יו"ר ועדת ההיגוי: פרופ' משה סיקרון

בשיתוף: עיריית ירושלים, הרשות לפיתוח ירושלים, כנסת ישראל, קרן לייכטאג

על נתוניך ירושלים – מצב העיר ומגמות שינוי

פרסום המלווה את השנתון הסטטיסטי. הפרסום מפרט את המצב הקיים ומגמות השינוי וההתפתחות בעיר, בסוגיות שונות: אוכלוסייה, רמת חיים, תעסוקה, חינוך, מגורים ותיירות לאורך השנים.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, ענבל שמעון, יאיר אסף-שפירא, מיכל קורח

מדיניות שימור לירושלים

מדיניות השימור נועדה להתוות את התכנים והאסטרטגיות לשימור אתרי מורשת ולהבטיח, בו זמנית, את הפיתוח העירוני. המחקר מגבש מדיניות ברורה וכוללת לשימור בירושלים ומציע דרכי פעולה אפשריות והמלצות, למקבלי ההחלטות, ליישום מדיניות נכונה בתחום זה. המסמך ייצא לאור בתחילת שנת 2014.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ד"ר מאיה חושן, יאיר אסף-שפירא, ד"ר אמנון רמון, גיורא סולר, אדר' פיטר בוגוד
בשיתוף: קרן גולדמן

שכונות מזרח ירושלים

השכונות הערביות במזרח ירושלים הם, במידה רבה, 'חור שחור' מבחינת ידע ונתונים על התושבים הפלסטינים. במכון ירושלים ובגופים אחרים כמו עיריית ירושלים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) והלשכה הפלסטינית לסטטיסטיקה נצבר ידע בתחום הכלכלי והחברתי, במצב השירותים והתשתיות ועוד. ידע זה אינו שלם, ומעובד ולכן לא מאפשר מחקר ממוקד ומעמיק הן ברמה הכללית, והן ברמה המקומית של שכונה.

פרויקט רב-שנתי זה כולל: איסוף מידע חברתי על שכונות; מחקרי רוחב על הצרכים של מזרח העיר על שכונותיה לעומת מצאי התשתית והשירותים הקיים וכן איגום מאגרי מידע בתחומי הדמוגרפיה, התעסוקה, התחבורה, התשתית, השירותים ועוד. בהתאם לצרכים ואפשרויות המימון יפותחו מחקרי משנה נושאים ברמת המאקרו במטרה להאיר בעיות ייחודיות המחייבות התייחסות וטיפול מיידיים בנושאים מרכזיים כמו: החינוך; התכנון והבנייה.

בשנת 2013 הושלמה העבודה על השכונות צור באהר ובית חנינא ובשנת 2014 יתבצע מחקר על השכונות ואדי ג'וז וג'יבל מוכבר.

צוות המחקר: פרופ' יצחק רייטר, ישראל קמחי, ליאור להרס.

הגירה צעירים בירושלים

2014 תהיה השנה הרביעית בה מתבצע מחקר שבוחן את פרופיל הצעירים, העדפות המגורים שלהם, מגמות ההגירה, מאפייני התעסוקה, רמת החיים, מצבם המשפחתי, השכלתם ועוד. המחקר מנתח את הנתונים וכולל לוחות, גרפים, מפות ותמצית של תמונת מצב ומגמות שינוי שעולות מתוך המידע הכמותי.

ראש העיר הציב בראש סדר העדיפויות את טיפוח אוכלוסיית הצעירים ומחקר מתמשך זה אמור לספק תשתית נתונים אמינה ועדכנית על הצעירים בירושלים כדי לסייע לעירייה בגיבוש מדיניות בנושא.

צוות המחקר: יאיר אסף-שפירא, ד"ר מאיה חושן
בשיתוף: האגף לתכנון אסטרטגי ומדיניות בעיריית ירושלים

תחזיות אוכלוסייה ופריסת מרכזי תעסוקה, לימוד ומוקדי פעילות אחרים - תכנית אב לתחבורה
הפרויקט הוא בעל אופי תשתיתי והוא נועד לספק לתכנית האב לתחבורה תשתית של נתונים, מידע ותובנות שיסייעו להפעלת מודל תחבורה חדש לעיר.

המחקר יכין תחזית אוכלוסייה לעיר וכן תחזית פריסת האוכלוסייה לאזורי תנועה, תחזית מועסקים לפי מרכזי תעסוקה ומוקדי פעילות אחרים המחוללים תנועה כמו מוסדות חינוך, מרכזי תרבות, מוקדי מסחר ועוד.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ד"ר מאיה חושן, יאיר אסף שפירא, ד"ר אליהו בן-משה.

סדנת תיירות

הסדנה מתקיימת בשיתוף עם המחלקה לגיאוגרפיה של האוניברסיטה העברית משתתפים בה 20 סטודנטים ומומחים בענף התיירות. מטרת הסדנה להרחיב את הידע בנושאי תיירות ולבצע עבודות מחקר שיועילו לקידום מערך התיירות בעיר. יתקיימו 8 מפגשים במהלך שנת הלימודים האקדמית כקורס לצבירת נקודות באוניברסיטה.
ניהול הסדנה: ישראל קמחי ופרופ' נועם שובל

אגן נחל הקדרון - תכנון פרויקטים

רשות ניקוז ים-המלח מקדמת תכנון של כעשרים פרויקטים שהם חלק מתכנית האב לפיתוח נחל קדרון. המכון ימשיך להיות הגורם המרכזי את עבודות התכנון של פרויקטים הרלבנטיים.
צוות הפרויקט מטעם המכון: ישראל קמחי, יאיר אסף-שפירא

תרבות לירושלים

מטרת המחקר היא מיפוי הפעילות התרבותית במוסדות התרבות בעיר, באירועי חוצות ואירועי שוטטות עירונית. המחקר יבחן את היקף העשייה התרבותית והשפעתה על חיי החברה והכלכלה בה.

המיפוי יתבצע על-פי הקריטריונים הבאים: אופי פעילות, היקף פעילות, תקציב וקהל היעד. ההשפעה של פעילות תרבותית ואמנותית תיבחן בארבעה מימדים: המימד הכלכלי, המימד הדמוגרפי, המימד הפיזי והשיח התרבותי. בשלב א' נערך פיילוט שהתבצע במרכז העיר. בעתיד יורחב המחקר לכלל העיר.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, רות אברהם, ליאור רגב
הפרויקט בשיתוף: הקרן לירושלים.

ירושלים עיר שלוש הדתות: מקרה מבחן – הר ציון

מטרת המחקר להציע דרכים וכלים לחיזוק מעמדה של ירושלים כעיר עולם באמצעות ניצול המשאב העיקרי המייחד אותה מכל עיר אחרת – קדושתה לשלוש הדתות המונותאיסטיות וההיסטוריה העשירה והייחודית שלה. המחקר יציע דרכים למיתון מתחים בין הקבוצות הדתיות השונות.

הר ציון שלאחרונה חלה הסלמה ביחסים בין גורמים יהודים לגורמים נוצריים המחזיקים בו הוא אתר היסטורי מקודש לשלוש הדתות. נבחר כמקרה מבחן. המחקר ימפה וינתח את המתחים והמאבקים הללו, יעמוד על שורשיהם ויציע דרכים למיתונם ויישובם.

חוקר: ד"ר אמנון רמון

סוגיות בשאלת התושבות של ערביי מזרח ירושלים

תושבי מזרח ירושלים ברובם בעלי מעמד של תושבות. מציאות זו יוצרת בעיות משפטיות, מוסריות ואדמיניסטרטיביות רבות בצד חוסר ביטחון בקרב האוכלוסייה. מטרת המחקר לעסוק במעמד בסוגיות העולות כתוצאה ממצב משפטי זה על כל צדדיו והשלכותיו: התגבשותו מ-1967 ועד היום; משמעותו לחיי היום יום והשלכותיו מרחיקות הלכת על המדיניות הישראלית ופעולות הרשויות - בחלק זה של העיר והצעת חלופות למעמדם של תושבי מזרח ירושלים בתרחישים שונים - התקדמות לקראת הסדרי ביניים או הסדרי קבע או במצבים של אי הגעה להסדר. חוקר: ד"ר אמנון רמון

המדיניות הישראלית כלפי ערביי מזרח ירושלים

דיוני צוות החשיבה שעסקו בסוגיות הקשורות למזרח העיר גילו מציאות קשה ומורכבת ובעיקר שורה של 'פלונטרים' וחסמים המקשים מאוד על חיי התושבים הערבים ועל פעילות הרשויות הישראליות במזרח העיר. בתחום הפיזי עלו סוגיות סבוכות בתחומי הסדר המקרקעין, התכנון והבנייה, המקשות על קבלת אישורי בנייה כחוק ועל טיפול בבעיות התשתית הקשות במזרח ירושלים. בתחום החברתי עלו סוגיות הפיצול של האוכלוסייה המזרח-ירושלמית, הקשיים שיוצר מעמד התושבות, העדר מנהיגות מייצגת ומוסכמת, קשיים בהתארגנות קהילתית המקשים מאוד על כל פעילות העירייה והממשלה והמגע בין הרשויות והתושבים.

הדוגמאות רבות ומגוונות כמו: בתחום החינוך וההשכלה הגבוהה - קשיים להשתלב במוסדות ההשכלה הגבוהה הישראלים ובשוק העבודה הישראלי. בתחום הכלכלי - חוסר במידע על נתוני היסוד של כלכלת מזרח העיר: התעסוקה, שוק העבודה, היקף המסחר, מימדי העוני, הקשרים עם המגזר היהודי ועוד. עוד התברר שהממשל הישראלי ממעט לפעול בתחום הכלכלי-חברתי, גם בהשוואה לפעילות בקרב המגזר הערבי בתחומי הקו הירוק. מנגד, ניתן להבחין, בקרב חלקים של החברה הערבית במזרח-ירושלים, בניצנים מהוססים של רצון לפעול לשיפור איכות החיים, תוך הסטה מסוימת של הנושא הרגיש של עתידה הפוליטי של העיר הצידה. כל זאת לנוכח התרחקות ה'אופק המדיני', הבעיות הקשות בתפקוד הרשות הפלסטינית וקשייה לפעול במזרח ירושלים על רקע זה ינסה המחקר להציע מדיניות ישראלית שתפעל לשיכוך המתחים במזרח ירושלים באמצעות פעילות שלטונית שיטתית שתטיב עם האוכלוסייה הערבית בשורה של נושאים בתחום הפיזי, החברתי והכלכלי.

במוקד הפעילות תיבחן הסרת שורה של חסמים ומכשולים ביורוקרטים, משפטיים ואחרים המקשים הן על האוכלוסייה הערבית והן על פעילות הרשויות במזרח ירושלים. במסגרת המחקר יערך מיפוי, ניתוח ופרוט החסמים והמכשולים השונים בתחום הפיזי, החברתי והכלכלי. ינותחו כלי מדיניות עבור הממשל הישראלי ויוצאו דרכים להתמודדות באמצעות החברה האזרחית.

חוקר: ד"ר אמנון רמון

מחקרי הערכה בירושלים

בשנת 2014 יערכו 4 מחקרי הערכה על פרויקטים חברתיים בעיר ויבוצעו פרויקטים של הערכה פנימית עבור עמותות הפועלות בעיר.

בתי ספר ירוקים

מחקר הערכה שלוש-שנתי לפרויקט שמטרתו להטמיע בבתי ספר בכל מגזרי החינוך בירושלים את נושא מחזור המים כחלק מחינוך סביבתי כולל. שנת 2014 תהיה השנה השלישית לקיומו של מחקר הערכה זה.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, דר' איסמהאן מסרי-חרזאללה, אפרת סער
בשיתוף: הקרן לירושלים, מנח"י (עיריית ירושלים), הרשת הירוקה

גוננים

הערכה על פעולות לעידוד תוכניות ירוקות בשכונת גוננים. מטרת התוכנית לקדם הטמעה של ערכי איכות סביבה בשכונת הקטמונים בעזרת המנהל הקהילתי ובשיתוף תושבי השכונה.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, מיכל קורח
בשיתוף: הקרן לירושלים

מרכז קנורו

הערכת פעילות המרכז הרב-תכליתי לגיל הרך בגוננים המנוהל על ידי מנהל קהילתי דרום.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, מיכל קורח
בשיתוף: הקרן לירושלים

ליווי תהליך הערכה פנימית

ליווי תהליך הערכה פנימית בארגונים שבהם פועלות תוכניות במימון הקרן לירושלים. הליווי בא בהמשך להשתלמות בהערכה פנימית לארגונים שנערכה במכון ירושלים בשנת 2012 לבקשתה ובמימונה של הקרן לירושלים.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, אפרת סער
בשיתוף: הקרן לירושלים

המרכז לניהול ויישוב סכסוכים

צוות חשיבה: ירושלים בין ניהול הסכסוך ליישובו החל משנת 1993 עוסק צוות חוקרים במכון ירושלים בחשיבה על הסוגיות הגיאוגרפיות והנוגעות לירושלים. מטרת הצוות, בשנים הקרובות, הן להביא בפני קובעי מדיניות מידע אמין ועכשווי על המגמות הדמוגרפיות, החברתיות והפוליטיות במזרח ירושלים; לגבש חלופות לניהול העיר באין הסדר מדיני וחלופות להסדר עתידי. הצוות עוסק במגוון נושאים: ניתוח המציאות המורכבת במזרח ירושלים והמגמות הנוכחיות, מיפוי העמדות והאינטרסים של הצדדים, לימוד הלקחים ממשאים ומתנים קודמים ובחינת חלופות להסדרי ביניים והסדרי קבע. בשנה הקרובה מתכנן המכון להוציא לאור שני מסמכים: ניהול המצב הקיים וכלי מדיניות להפגת מתחים ואפשרויות עתידיות להסדרים.

מרכז הצוות: ד"ר אמנון רמון

חברי הצוות: ד"ר חגי אגמון-שניר, ד"ר יובל בדולח, אורה אחימאיר, יאיר אסף-שפירא, דוד ברודט, תא"ל (מיל') אודי דקל, פרופ' משה הירש, דן הלפרין, אריק וירצבורגר, ד"ר מאיה חושן, ד"ר הלל כהן, ליאור להרס, פרופ' רות לפידות, ד"ר קובי מיכאל, ראובן מרחב, עו"ד גיל-עד נועם, פרופ' רובי סייבל, ישראל קמחי, מאיר קראוס, דני רובינשטיין, פרופ' יצחק רייטר, רוני שקד, ד"ר עמנואל שרון, אלי"מ (מיל.) ד"ר דני תרזה, עופר אור, נטלי רוז, שרית גולדשטיין.

סכסוכים במקומות הקדושים

מקומות קדושים הם מוקד לביטוי אמונתי ולפולחן אך בסביבה של סכסוך אתני, לאומי או בינלאומי, הם הופכים לעתים גם זירה למאבק ומקור לעימות זהותי ולגיוס פוליטי. סכסוכים על מקומות קדושים מתאפיינים במימדים מורכבים וייחודיים ומהווים, במקרים רבים, אבן נגף משמעותי במו"מ לשלום ולכן הם מצריכים התייחסות נפרדת והתמודדות מיוחדת. מטרת מחקר זה היא לבדוק מה מוביל להתעוררות של סכסוכים אלימים על מקומות קדושים ולזהות במבט השוואתי מהן הדרכים להפחתת אלימות ולפתרון של סכסוכים מסוג זה. צוות המחקר מתאפיין בגישה בין-תחומית המשלבת ראייה תיאורטית בתחומים שונים וביניהם גיאוגרפיה של קדושה, יישוב סכסוכים (כולל היסטוריה ופוליטיקה) ונוף אורבני. המחקר יעסוק בסכסוך הישראלי-פלסטיני בהקשר של סכסוכים במקומות הקדושים ובמקביל יערך מחקר השוואתי על סכסוכים באזורים נוספים באסיה ובאירופה, תוך ניסיון לבחון השערות והנחות תיאורטיות על סמך המקרים האמפיריים.

בשנת 2014 יעסוק המחקר במוקדי הסכסוכים במקומות הבאים: המחלוקת על דרישת ישות הכותל' להתפלל ברחבת הכותל; העלייה לרגל לקבר נבי חוסיין ליד אשקלון; מוקדי חיכוך סביב אתרי קודש בהר ציון והר הזיתים ופנתאון הקברים על הר הבית. צוות המחקר: פרופ' יצחק רייטר, ליאור להרס.

עיר פתוחה

במגעים המדיניים בין ישראל והפלסטינים בנושא עתידה של ירושלים עלה לאורך השנים הרעיון של שמירה על ירושלים כ'עיר פתוחה', ללא חלוקה פיזית, במסגרת הסכם שלום בין הצדדים. המחקר דן בסוגיה זו ובשאלות שהיא מעוררת ובדק מודלים ואתגרים המתייחסים להיבטים משפטיים, כלכליים, ביטחוניים וניהוליים הנגזרים מנושא זה. המחקר יתבצע לצד ניתוח השוואתי של מודלים קיימים בערים שונות בעולם והתייחסות לתהליכי ניהול ויישוב סכסוכים בערים החצויות בין קהילות או בין מדינות ברחבי העולם. המחקר יכלול גם סקירה של מחקרים, הצעות ורעיונות יצירתיים שהועלו ע"י גורמים שונים-ישראלים, פלסטיניים ובינלאומיים- בהקשר זה. חוקר: ליאור להרס.

מדריך למשא ומתן על ירושלים

מטרת המחקר היא להציג בפני העוסקים בסוגיית המו"מ על ירושלים את התמונה הרחבה ביותר האפשרית בנוגע לנושאי הליבה, תוך התייחסות ליוזמות השונות שעלו בנוגע להסדר בירושלים, לקחים נלמדים מהמשאים ומתנים שהתנהלו במהלך השנים שחלפו והתייחסות לממדיה השונים והמגוונים של הסוגיה ולאופן בו הם באים לידי ביטוי ביוזמות ובתוכניות השונות. הכוונה היא להתייחס לכל הממדים הרלוונטיים, המופיעים במודלים ובתוכניות השונות, באופן שיאפשר לנושא ולנותן להתמצא, בקלות יחסית, במרחב הרעיוני המפותח והמגוון הקיים ולדלות ממנו את הרעיונות הרלוונטיים ביותר לגישתו, בכפוף לאינטרסים אותם הוא מגדיר ובהתייחס לאילוצים במסגרתם הוא פועל.

צוות המחקר: ד"ר קובי מיכאל, ליאור להרס, ד"ר אמנון רמון

תושבות עירונית מכלילה – שולחנות עגולים

לצד עבודת המחקר על השכונות במזרח ירושלים מתכנן המכון לקיים בשנת 2014 מספר מפגשי 'שולחנות עגולים' שידונו במצבן של השכונות ובעיות מרכזיות המצריכות טיפול ומענה מצד הרשויות. בשולחנות העגולים ישתתפו נציגי השכונות, מתכננים, מהנדסים ומומחים, נציגי העירייה והממשלה, חברי מועצת העיר ונציגים של ארגוני חברה אזרחית. מטרת המפגשים היא לקדם ערוץ דיאלוג ישיר ומתמשך בין הנהגת התושבים במזרח ירושלים לבין הרשויות המוניציפאליות כדי להביא לשינוי מדיניות ומתן מענה ראוי לצרכים ולבעיות בשכונות אלו. הפרויקט יבחן את המודל של 'תושבות עירונית מכלילה' ויסתמך על עבודת מחקר בנושא 'אזרחות מכלילה' שהתנהלה במכון לפני מספר שנים.

צוות הפרויקט: פרופ' יצחק רייטר, ד"ר אמנון רמון, ליאור להרס

בשיתוף עם: קרן נאומן

יישוב סכסוכים בערים מעורבות: עכו כמקרה בוחן

האירועים האלימים בעכו בשנת 2008 חשפו נקודות של מתח ומחלוקת בין הקהילה היהודית והקהילה הערבית בעיר. האירועים הובילו גם ליצירה של מנגנונים ומוסדות הפועלים לקידום דיאלוג ושיתוף פעולה. בעיר בין שתי האוכלוסיות. מחקר זה מציע מודל ליישוב סכסוכים וטיפול במשברים בערים מעורבות. המחקר ינתח את תמונת המצב הקיימת בעיר בשאלת יחסי היהודים והערבים ויבחן את תפקידם של מנגנונים ליישוב סכסוכים ברמות שונות ובתחומים שונים: שיתוף פעולה יהודי-ערבי במועצת העיר, דיאלוג בין אנשי הדת ופעילות של ארגונים אזרחיים ובראשם 'קבוצת קשת'.

חוקרים: פרופ' יצחק רייטר, ליאור להרס

מחקרי המרכז למדיניות צמיחה וחדשנות

תכנית מרום - פיתוח תעשיית הביוטק
ראו פירוט בפרק **מחקרי ירושלים** (עמ' 2-3)
חוקרים: דר' דן קאופמן, ימית נפתלי

מעורבות ציבורית בקרנות מימון פרטיות (Private Equity Funds) לעסקים קטנים ובינוניים -

מחקר לזיהוי הצרכים המקומיים ובניית מודל מדיניות

מחקר זה מבקש לבדוק לעומק את כשלי השוק בנושא השגת מימון לחברות קטנות המתבססות על ידע וחדשנות. המחקר יזהה את תחומי פעילותן וצרכיהן של חברות אלה ולאור הממצאים יבחן את האפשרות ליזום תכנית ממשלתית ליצירת מקורות מימון מתמחים. במסגרת המחקר תתבצע בדיקה של מודלים קיימים בעולם, הבנת ההיצע הקיים בקרנות ה- Private Equity המקומיות ובירור הצרכים המקומיים של חברות קטנות.

המחקר יציע דרכים לקידום והגדלת מקורות המימון, בהתאם לצרכי השוק המקומי על בסיס הממצאים. המחקר צפוי להסתיים השנה ומסקנותיו יוגשו לסוכנות לעסקים קטנים במשרד התמ"ת.

צוות המחקר: פרופ' דפנה שוורץ, פרופ' רפי בראל, ד"ר דן קאופמן, ימית נפתלי.
בשיתוף: הסוכנות לעסקים קטנים במשרד התמ"ת ואוניברסיטת בן גוריון בנגב.

SPREE: Servicing Policy for a Resource Efficient Economy

SPREE הינו פרויקט סביבתי תלת שנתי שהוגש כהצעת מחקר לאיחוד האירופאי בסוף שנת 2011 על ידי המרכז למדיניות צמיחה וחדשנות במכון. הפרויקט עתיד להסתיים בחודש יוני 2015. הקונסורציום המחקרי של הפרויקט כולל עשרה גופים ובהם אוניברסיטאות, מכוני מחקר ורשויות ציבוריות מרחבי אירופה, וכמו כן מכון ירושלים לחקר ישראל, אוניברסיטת תל אביב ואוניברסיטת בן גוריון בנגב מישראל. יעל מרום ממכון ירושלים מנהלת את הפרויקט ופרופ' ערן פייטלסון משמש כאחד המובילים המדעיים שלו.

הפרויקט נועד להציע מדיניות לקידום "שירותיות" (servicizing) בסקטורים ספציפיים (מים, תחבורה וחקלאות מזון) על בסיס מקרי בוחן במדיניות הקונסורציום (בריטניה, ספרד, פינלנד, הולנד, שוודיה, ליטא וישראל). חדשנותו של הפרויקט היא בפיתוחן ושילובן של מתודולוגיות איכותניות וכמותניות, ובפרט שימוש ב- agent-based modeling, לצורך מדידת הביצועים הכלכליים, סביבתיים וחברתיים של מערכות שירותיות. כלים אלו מאפשרים להצביע על התנאים המאפשרים למערכות שירותיות להוביל לניתוק בין צמיחה כלכלית לבין פגיעה סביבתית תוך השגת מטרת חברתיות בעלות ערך. כמו כן, דרכם נמדדת יכולתם של כלי מדיניות לעודד את היווצרותן של מערכות שירותיות ולתמוך ביישומן בשטח. התוצרים הסופיים של הפרויקט יהיו חבילות מדיניות לעידוד שירותיות בסקטור המים, התחבורה וחקלאות מזון.

צוות המחקר: יעל מרום, ד"ר דן קאופמן ופרופ' ערן פייטלסון.

אינדיקטורים כלכליים לבחינת מצבה של ירושלים

מטרתו של מחקר זה לייצר מדדים כלכליים עבור ירושלים. המדדים יאפשרו, למקבלי החלטות בדרג העירוני והממשלתי, לאנשי מקצוע, ולציבור הרחב לעקוב אחר תהליכי ההתפתחות בעיר.

המעקב התקופתי יאפשר לאבחן, לאורך זמן, את מצב הרשות המקומית והתפתחותה ביחס ליעדים שהציבה לעצמה וביחס לרשויות רלבנטיות אחרות. בעבר הכינו חוקרי המכון – ד"ר מאיה חושן, ישראל קמחי, מיכל קורח ויאיר אסף-שפירא מערך של אינדיקטורים עבור עיריית תל אביב לבחינת התקדמות העיר לאור החזון שעוצב על ידי הנהגתה.

צוות המחקר: ד"ר דן קאופמן, ימית נפתלי

המרכז למחקרי קיימות

קיימות עירונית

הפרויקט 'קיימות עירונית' הוא תלת שנתי שיצא לדרך במאי 2013 ועתיד להסתיים באפריל 2016. הפרויקט ממומן על-ידי קרן פילנתרופית והוא המשכו של הפרויקט 'תחזית קיימות 2030', שנוהל במכון ירושלים בשיתוף המשרד להגנת הסביבה.

נקודת המוצא לפרויקט 'קיימות עירונית' היא העובדה כי חרף הישגי ההתייעלות בתהליכי ייצור ומעבר למוצרים ידידותיים לסביבה, אנו רחוקים מאוד מהשגת היעדים שיאפשרו את שימור הסביבה הגלובלית לדורות הבאים.

חדשנותו של הפרויקט בהתמקדותו בהתנהגות האנושית. 'קיימות עירונית' מזהה את העיר כמקום בו מתרחשת רוב הפעילות האנושית ובעזרת צוות של מומחים מובילים במגוון תחומים מנסה להתוות המלצות מדיניות והתנהלות, להשגת קיימות באמצעות שינוי בסגנון החיים העירוני.

בימים אלו נמצא הפרויקט בעיצומו של שלב א', שעתיד להסתיים ביוני 2014. בשלב זה יתמקדו החוקרים בגיבוש חוות דעת ובניית אינדיקטורים לקיימות עירונית. במסגרת שלב זה התבקשו חוקרים ממגוון תחומים (מדיה חברתית, עיצוב, תחבורה, אנרגיה, כלכלה, קהילות עירוניות ועוד) לסקור את המצב הקיים בישראל בתחומם ולזהות את נקודות המפתח לשינוי. התוצאה שתורגם לסדרה של אינדיקטורים שייסיעו לזהות קהילות החיות בסגנון חיים מקיים ולאחר את המשתנים האישיים המשפיעים על כך.

שלב ב' של הפרויקט, שיתחיל ביוני 2014 ויסתיים באפריל 2016 יתמקד בגיבוש חזון ופיתוח אסטרטגיות לערים מקיימות. בסדרה של סדנאות יפותחו ויגובשו חזון ומודלים של ערים מקיימות. בהמשך יתרגם הפרויקט את החזון לכוונים אסטרטגים ולקווי מדיניות ותוכניות פעולה. בשלב זה יצטרפו לצוות הפרויקט מומחים למערכות ומבנים ארגוניים, מומחי חברה אזרחית, מומחים מהסקטור העסקי ומומחים לניהול מערכות מקומיות.

התוצר הסופי של הפרויקט יהיה גיבוש המלצות מדיניות לקידום שינויי התנהגות להשגת אורח חיים מקיים בערים בישראל. ההמלצות יגשו לבעלי עניין מגוונים: גורמי השלטון המרכזי, גורמי השלטון המקומי, הסקטור העסקי וגורמי קהילה וחברה אזרחית. בימים אלו מוקמת וועדת הלווי של הפרויקט, המורכבת מנציגי הסקטורים השונים, במטרה לגייסם, כבר בשלב זה של הפרויקט, לסייע בזיהוי הזדמנויות לקידום מודלים מקיימים ודרכים להסרת חסמים.

צוות הפרויקט: מנהלת- תמי גבריאלי, רכזת- גלית רז-דרור, ייעוץ – וולרי ברכיה ודרי' מאיה חושן. מיכל איתן, ד"ר יעל פרג, ד"ר ליה אטינגר, פרופ' אראל אבינרי, ד"ר רובי נתנזון, ד"ר מידד קיסינגר, יואב אגוזי, ד"ר שי בן יוסף ונמרוד דוויק.

תועלות כלכליות לקיומו של האגן הדרומי, ים המלח

המחקר יבחן את התועלות הכלכליות לקיומו של האגן הדרומי של ים המלח. המחקר מתבצע על ידי חברת פארטו והמכון מנהל את הבקרה והשיפוט של המחקר שצפוי להסתיים ב-2014.

צוות הפרויקט: ולרי ברכיה, דרי' דן קאופמן

המרכז לחקר החברה החרדית

מכון ירושלים לחקר ישראל, בשיתוף עם קבוצת 'משפחה' ומרכז אקדמי לישראל-מכון לנדר, הקימו מרכז לחקר החברה החרדית בישראל. תכנית העבודה של המרכז לשנת 2014 כוללת את הפעילויות הבאות:

א. **מפגשי פורום חוקרים העוסקים בחברה החרדית:** הפורום ימשיך בפעולתו במסגרת המרכז ויקיים שש פגישות במהלך שנת 2014. בפגישות יוצגו מחקרים רלבנטיים עליהם יקיים הפורום דיון.

משתתפי הפורום: פרופ' קימי קפלן, פרופ' עמירם גונן, פרופ' יוסי שלהב, מנחם פרידמן, פרופ' תמר אלאור, ד"ר בני בראון, ד"ר נורית שטדלר, ד"ר ניסים ליאון, ד"ר לי כהנר, ד"ר שלמה טיקוצ'ינסקי, ד"ר ראובן גל, ד"ר יוחאי חקק, ד"ר יעקב לופו, ד"ר רבקה נריה בן-שחר, ד"ר דן קאופמן, ד"ר מאיה חושן, ד"ר אודי שפיגל, גלעד מלאך, אסף מלחי, בצלאל כהן, צביקה שרייבר, מלאכי קרנצלר, נרי הורביץ, דן בן דויד, פרופ' ניסן רובין, שמאי אסיף, ד"ר ענת פלדמן, ד"ר דורון שלומי, פרופ' נפתלי רוטנברג, ד"ר ענת בארט.
רכז הפורום: אסף מלחי. בשיתוף: הקרן לירושלים

ב. **כנסים:** המרכז מתכנן לקיים בשנת 2014 שלושה כנסים פתוחים לציבור הרחב. כל כנס יתמקד בנושא מרכזי. הכנס הראשון התקיים ב-9 בינואר 2014 ועסק בנושא: "תנועת ש"ס והיהדות החרדית-הספרדית בתום עידן הרב עובדיה יוסף".

ג. **מחקרים:** המחקר היזום הראשון במסגרת המרכז יתמקד בדפוסי תעסוקה, צריכה ויחסי קהילה בקרב אוכלוסיית הערים החרדיות החדשות. את המחקר תערוך דר' לי כהנר, המבקשת לעקוב אחר תמורה בדפוסים המרכזיים מאז שנת 2007, עת ביצעה מחקר דומה בתוכנו ובהיקפו. המחקר יראה אור לקראת סוף השנה. נושאי מחקרים נוספים יקבעו במהלך השנה.

ד. **כתב עת 'החברה החרדית':** בשנת 2014 ישיק המרכז כתב עת אלקטרוני לו תהיה גם מהדורה מודפסת בהיקף מצומצם. גיליון ראשון של כתב העת ייצא לאור במאי 2014 הגליון השני יראה אור בנובמבר 2014.

ה. **מאגר ביבליוגרפי מוער:** המאגר יכלול פרסומים העוסקים בחברה החרדית. כל רשומה תכלול תיאור קצר של המאמר או הספר. ד"ר שלמה טי קוצ'ינסקי יכן את התשתית למאגר. המאגר יראה אור באתר המרכז במאי 2014.

ו. **שנתון סטטיסטי על החברה החרדית בישראל:** דו-שנתון 'החברה החרדית בישראל' שיוכן בשיתוף עם המכון הישראלי לדמוקרטיה, נועד לשמש במה מרכזית לעיסוק בסוגיות הקשורות לחברה החרדית. הדו-שנתון יציג מידע מקיף על החברה החרדית ויספק תמונה סטטיסטית כוללת ומעודכנת למקבלי החלטות, מעצבי מדיניות, חוקרים, (חרדים ושאינם חרדים) ובעלי עניין בחברה החרדית ובחברה הישראלית כולה. המידע הסטטיסטי ילווה בניתוח הנתונים ופרשנותם. הדו-שנתון עתיד להתפרסם בפורמט אינטרנטי מעודכן מדי שנה ואחת לשנתיים במהדורה מודפסת. המידע שיצטבר בו לאורך השנים יאפשרו לקורא ולמשתמש לקבל מבט מעמיק ומשווה אודות התהליכים שעוברת החברה החרדית. גרסה ראשונה של השנתון תצא לקראת סוף שנת 2014.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, ד"ר לי כהנר, ד"ר גלעד מלאך.

פרסומים מתוכננים לשנת 2014

אשכול מחקרי ירושלים:

1. השנתון הסטטיסטי לירושלים – מס' 28
2. על נתוניך ירושלים – מצב קיים ומגמות שינוי 2014
3. Jerusalem: Facts and Trends 2014
4. מדיניות שימור בירושלים
5. מסמך מסכם - תיירות בירושלים (במסגרת תכנית מרום)

המרכז ליישוב וניהול סכסוכים:

1. מיפוי שכונות מזרח העיר:
 - מסמך צור באהר - בעברית ובערבית
 - מסמך בית חנינא - בעברית ובערבית
 - מסמך ואדי ג'וז - בעברית ובערבית
 - מסמך ג'יבל מוכבר - בעברית ובערבית
2. מדריך למשא ומתן על ירושלים
3. מעמד התושבים במזרח ירושלים
4. ספר הפתוות - תרגום לערבית
5. נייר עמדה: נשות הכותל (במסגרת מחקר סכסוכים במקומות קדושים)
6. נייר עמדה - מוקדי חיכוך מתמידים בירושלים: מקרי מבחן - הר ציון והר הצופים (במסגרת מחקר סכסוכים במקומות קדושים)
7. נייר עמדה - יישוב סכסוכים בערים מעורבות: עכו כמקרה בוחן

המרכז למדיניות סביבתית:

1. חבות סביבתית במשפט הפרטי הישראלי
2. מינים זרים פולשים בישראל: הערכת מצב וחלופות למדיניות ורגולציה

המרכז לחקר החברה החרדית:

1. הערים החרדיות החדשות - תעסוקה, צרכנות וקהילה
2. שנתון החברה החרדית
3. כתב עת - 2 חוברות מאמרים